

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

KLEINE
NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST

TEN DIENSTE DER

LAGERE SCHOLEN,

DOOR

F. G. MELLINK, Pz.,

HOOFD-ONDERWIJZER AAN DE OPENBARE ARMENSCHOLEN TE AMSTERDAM.

TE AMSTERDAM, BIJ

G. L. FUNKE.

1867.

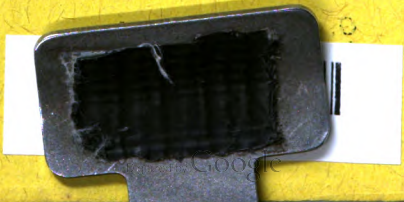
Prijs 8 Cent.

P. B.
Pos: 7/2.
9

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

LAURENCE SCHOLEN

W. J. WILSON, INC.

KLEINE

Nederlandsche Spraakkunst

TEN DIENSTE DER

LAGERE SCHOLEN,

DOOR

F. G. MELLINK. Pz.

Hoofd-onderwijzer aan de Openbare Armenschoolen te Amsterdam.

TE AMSTERDAM, BIJ

G. L. FUNK E.

1867.

1877

1878

1879

VOORBERICHT.

Zes maanden geleden gaf ik mijn **Nederlandsche Spraakkunst** in 't licht, en sedert dien tijd werd ik van verschillende zijden uitgenoodigd een kleinere samen te stellen, daar de bestaande voor sommige scholen te uitgebreid gerekend werd.

Aangemoedigd door de gunstige ontvangst, welke dit werkje ten deel viel, meende ik aan dien wensch gevolg te moeten geven.

Wat de samenstelling dezer „Kleine Spraakkunst” aangaat meen ik alleen te moeten zeggen, dat dezelfde werken geraadpleegd zijn als bij 't bovengenoemde, en dat ik eveneens door groote letters en groote cijfers heb aangeduid, wat uit het hoofd geleerd moet worden, echter met dien verstande, dat eerst eene duidelijke uiteenzetting, door een groot aantal voorbeelden opgehelderd, vooraf ga.

Het met kleine cijfers aangewezen en binnenwaarts gedrukte strekke tot leidraad bij 't mondeling onderricht.

—

Alleen de voornaamste spelregels zijn opgegeven, terwijl andere uit de voorbeelden opgemaakt kunnen worden, en 't verschil tusschen de „oude” en de „gewijzigde” spelling meest door een enkele letter is aangewezen.

Dat dit werkje nut stichte hoopt

8 Juli 1867.

DE SCHRIJVER.

I. SPRAAKKUNST.

1. De **Nederlandsche taal** is de taal, welke thans in het koninkrijk der Nederlanden gesproken en geschreven wordt.

Taal is het middel om te denken en zijne gedachten med te deelen. De taal bestaat uit woorden.

2. Een **woord** is een *spraakgeluid* of eene vereeniging van spraakgeluiden, waarbij men iets *denkt*.

3. De ondeelbare bestanddeelen der woorden heeten **letters**.

't Woord *letter* beduidt zoowel *letterteeken* als *letterklank*.

4. **LettertEEKENS** zijn *enkelvoudig* of *samengesteld*.

5. De **enkelvoudige** zijn: **a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.**

C, q, x en **y** komen alleen in *vreemde* woorden en in *familienamen* voor.

C wordt uitgesproken als **k** en ook als **s**.

1. Als **k** als zij voor **a, o, u** of een *medeklinker* staat, ook als zij aan 't *eind* eener lettergreep voorkomt; b. v. **Cato, Cokes, Cuba, Cremona; Oc-tober.**

2. Als **s** als zij **e, i, ij** of **y** voorafgaat, of als er eene *cedille* onder staat; b. v. **cent, citroen, cijfer, cyprus, Curaçao.**

Q met **u** vereenigd geldt voor **kw**; b. v. **Quito.** **X** als **ks**; b. v. **examen.** **Y** als **i** of **ie**; b. v. **Egypte, Cyrus.**

6. **Samengestelde** letterteekens zijn: **aa, oe, ie; bb** in *hebben*; **ch, ph, th.**

Ch wordt uitgesproken als **k**; b. v. **Christen** — als **sj**; b. v. **China.**

Ph als **f**; b. v. **Philippus**; — **th** als **t**; b. v. **Thomas**; **g** soms als **zj**; b. v. **plantage**; — **t** in *tie* als **ts**; b. v. **natie.**

7. **Letterklanken** worden verdeeld in *klinkers* en *medeklinkers*.

8. Er zijn **zeven klinkers**: **a, e, i, o, u, oe, eu.**

a, e, i, o, u uitgesproken als in **pad, pet, pit, pot, put** **bot**, heeten **onvolkomen klinkers**.

a, e, ie, o, u, oe, eu, uitgesproken als in *baar, beer, bier, boor, buur, boer, beur* heeten **volkomen klinkers**.

De **tweeklanken** zijn: **ai, ei, ij, ui, au, ou, aai, ooi, oei, eeu, ieu**.

9. Onder de **medeklinkers** zijn er eenige, waartusschen geen ander onderscheid bestaat, dan dat de eene zacht en de andere scherp wordt uitgesproken. Men heet ze **verwante medeklinkers**; **b, d, g, v** en **z** zijn *zacht*, — **p, t, ch, f** en **s** zijn *scherp*.

Verwante medeklinkers vervangen elkander; b. v. de **f** en **v**, in *leef* en *leven*, de **g** en **ch** in *mogen* en *mocht*; de **d** en **t** in *mede* en *met*.

G verandert in **ch** als or eene **t** op volgt; b. v. *burcht*, behalve voor de *persoonsuitgangen* der *regelmatige werkwoorden*, b. v. *zegt* van *zeggen*, en voor 't *achtervoegsel -te*, b. v. *hoog-te*.

10. Een **lettergreep** is een spraakgeluid, dat zelf een woord of een deel van een woord uitmaakt. Men heeft **een-** en **meerlettergrepige** woorden; b. v. *hond* is *een-*, *honden twee-*, en *honden hok drielettergrepig*.

De lettergrepen zijn **open** als ze op een *klank*; **gesloten** als ze op een *medeklinker* eindigen; b. v. *zee* is een open, *paard* een gesloten lettergreep.

Volkomen klinkers in gesloten lettergrepen voorkomende heeten *gerecht*. *Onvolkomen klinkers* komen alleen in *geslotene* lettergrepen voor, behalve als de volgende lettergreep met **ch** begint; b. v. *tichel*; uitgezonderd *Michiel, Rachel, loochenen*.

Volkomen klinkers komen alleen in *open* lettergrepen voor; b. v. *sta*, *zoo*.

A en **u** worden in open lettergrepen met het enkelvoudige teekenschreven; b. v. *da-ken*, *mu-ren*.

Men heeft *tweeërlei volkomen e* en *o*. De *zachte e* en *o* worden in open lettergrepen door **e** en **o**, de *scherpe* door **eo** en **oo** voorgesteld.

Toonlooze klinkers komen alleen in *toonlooze* lettergrepen voor; b. v. *broeder*, *goedig*, *heerlijk*, *Gorkum*.

11. De woorden der Nederlandsche taal worden verdeeld in **tien** soorten, als:

1. **Zelfstandige naamwoorden**, 2. **Lidwoorden**, 3. **Bijvoeglijke naamwoorden**, 4. **Telwoorden**, 5. **Voornaamwoorden**, 6. **Werkwoorden**, 7. **Bijwoorden**, 8. **Voorzetsels**, 9. **Voegwoorden**, 10. **Tusschenwerpsels**.

De woorden der zes eerste soorten zijn **veranderlijk**;

de *werkwoorden* door *vervoeging*, de *andere* door *verbuiging*.

Door *verbuiging* en *vervoeging* ontstaan geene nieuwe woorden; dit geschiedt door *afleiding* en *samenstelling*.

Afleiding geschiedt door *voor-* en *achtervoegsels*; b. v. *oedank*, *boosheid*.

Samenstelling is het middel om twee woorden tot één te verbinden; b. v. *heerenhuis*, *scheepstimmerman*.

12. **Zelfstandige naamwoorden** (Z. N. W.) zijn de namen van *zelfstandigheden* of van hetgeen als eene zelfstandigheid voorgesteld wordt; b. v. *tuin*, *liefde*.

13. Men splitst de Z. N. W. in *Voorwerpsnamen* en *Begripsnamen*. **Voorwerpsnamen** zijn: *Soortnamen*; b. v. *kruijer*, *kachel*. — *Eigennamen*: b. v. *Antonius*, *Margareta*, *Drente*. *Verzamelwoorden*; b. v. *bosch*, *het goede*, *het Duitsch*. — *Stofnamen*: b. v. *honing*, *koffie*, *buskruit*.

Begripsnamen zijn: *deugd*, *geluk*, *liefde*, *macht*.

14. **Samengestelde Z. N. W.** kunnen tot *eerste* lid hebben:

- een Z. N. W.; b. v. *beukeboom*, *pennenhouder*, *sterrenkunde*, *litteken*, *ritmeester*, *berenklauw*.
- " *Bijvoeglijk naamwoord*; b. v. *grootvader*, *kleinkind*.
- " *Voornaamwoord*; b. v. *zelfzucht*.
- " *Telwoord*; b. v. *driehoek*, *vierkant*.
- " *Werkwoord*; b. v. *timmerman*, *tekenmeester*.
- " *Bijwoord*; b. v. *opgeld*, *medemensch*.

15. **Afgeleide Z. N. W.** zijn: *gooche-laar*, *luiaard*, ook *veinzaard*, *schreew-werd*, *stel-lage*, *vijand*, *liefde*, *rijkdom*, *kwee-keling*, *kome-nij*, *leeuwe-rik*, *vors-tin*, *halm*, *zange-res*, *Bos-schenaar*, *toonnel*, *schoonheid*, *kruide-nier*, *scho-lier*, *getuigenis*, *vriendschap*, *stijfsel*, *wasem*, *dienst*, *zangster*, *gracht*, *hoogte*, *krui-mel*, *zan-ger*, *bla-ker*, *Vla-ming*, *zit-ting*.

Aartsbisschop, *ondeugd*, *gedrang*, *oorsprong*, *wanschepsel*.

Buigingsuitgangen en *achtervoegsels*, die met een *klinker* beginnen, nemen de *slotmedeklinker* van den *stam* voor zich; *-aard* en *-achtig* uitgezonderd; b. v. *niet tuin-ier*, maar *tui-nier*.

16. **Verkleinwoorden** zijn afgeleide Z. N. W., die eindigen op *-je* of *-ken*, op *-el* of *-lijn*. Zij dienen om iets als *klein* of *gering* in zijne soort voor te stellen; b. v. *kindje*, *winkelertje*.

Verkleinwoorden op *-je*; b. v. *lobje*, *paardje*, *hofje*, *dakje*, *meeje*, *pootje*; *woninkje*; *vlagje* en *vlaggetje*; *dagje* en *daagje*. Op *-tje*, b. v. *keetje*, *koofje*, *stoeltje*, *tuintje*, *haartje*, *karretje*.

- Op **-pje**; b. v. boom**pje**.
 Op **-ken**; b. v. manneken, boek**ksen**.
 Op **-el**; b. v. kruimel, druppel.
 Op **-lijn**; b. v. oogelijn, vogelijn.

17. Bij de *Verbuiging* der Z. N. W. moet men letten op 't **Geslacht**, 't **Getal** en den **Naamval**.

Door **geslacht** verstaat men de wijze van verbuiging der Z. N. W. Er zijn drie geslachten: 't *Mannelijk*, 't *Vrouwelijk* en 't *Onzijdig* geslacht. Het geslacht der woorden hangt af van hunne *beteekenis* en van hunnen *vorm*.

18. **Mannelijk** zijn naar hunne *beteekenis*:

1. de namen van *mannen*; b. v. Karel, knecht en van *mannelijke dieren* als 't vrouwtje een afzonderlijken naam draagt; b. v. hengst, ram.
2. de namen van *boomen*; b. v. eik, — linde, tamarinde en spar zijn V.
3. de namen van *bijzondere steenen*; b. v. de agaath.
4. de namen van *munten*; b. v. gulden — pistool, guinje, zijn V.
5. de namen van *bergen*; b. v. de Aetna.
6. de namen van *maanden, jaargetijden* en *dagen*; b. v. Juli, herfst, Zaterdag — lente V. —

Naar hunnen *vorm*:

1. de Z. N. W., die eindigen op *-aar*; b. v. leuge-naar.
2. de Z. N. W., die eindigen op *-aard* en *-erd*; b. v. gulgigaard, grijn-zerd.
3. de Z. N. W., die eindigen op *-el* en *-er*; b. v. beitelgie-ter.
4. de Z. N. W., die eindigen op *-em, -sem, -lm, -rm*; b. v. adem, wasem, halm, storm. — palm, uniform V; scherm O.
5. de Z. N. W., die eindigen op *-ing, -ling, -ik* en niet van werkwoorden zijn gevormd; b. v. ko-ning, jon-geling, vui-lik.
6. de Z. N. W., die eindigen op *dom* en een *toestand* aanduiden; b. v. rijkdom.

19. **Vrouwelijk** zijn naar hunne *beteekenis*:

1. de namen van *vrouwen*; b. v. Maria, baker — van *vrouwelijke dieren*; b. v. merrie, ooi.
2. de *stofnamen*, die niet onzijdig zijn; b. v. kant, wol.
3. de namen van *heesters, bloemen, vruchten*, b. v. lelie, tulp, noot. — Die op *-ing, -oen* eindigen zijn M., zuring V.
4. de namen van *scheepen*; b. v. bark. — Die op *-er* zijn M. — jacht, galjoet, fregat zijn O.

- 5. de namen van *letters* en *cijfers*; b. v. a, 7.
- 6. de *vreemde* namen van *muziekinstrumenten*; b. v. gitaar.

Naar hunnen *vorm*:

- 1. de Z. N. W., die eindigen op *-heid*, *-teit* en *-nis*; b. v. *goedheid*, *majesteit*, *verbintenis*, *beeltenis*.
- 2. de Z. N. W., die eindigen op *-ing* en *-st* en van een werkwoord zijn afgeleid; b. v. *beloo-ning*, *gunst*, — *dienst* M.
- 3. de Z. N. W., die eindigen op *be*, *-de*, *-te*; b. v. *ribb'e*, *liefde*, *ruimte*, — *vrede* M.
- 4. de Z. N. W., die eindigen op *-iek*, *-age*, *ij*, *ie*, *ei*, *uw*; b. v. *fabriek*, *slij-tage*, *rij*, *spie*, *lei*, *schaduw*.
- 5. de Z. N. W., die eindigen op *-schap*, en eene *verzameling* of *toestand* uitdrukken; b. v. *broederschap*, *blijdschap*.
- 6. de Z. N. W., die eindigen op eene *toonlooze e* of vroeger daarop eindigden; b. v. *leer*, *hoop*, *smart*, *naast leere*, *hope*, *smarte*.

20. Onzijdig zijn:

- 1. De namen van *landen* en *plaatsen*, die het lidwoord *de* niet voor zich hebben; b. v. *Beieren*, *Zutfen*, *'s-Gravenhage*.
- 2. Alle Z. N. W. die 't lidwoord *het* voor zich dulden; b. v. *schaap*, *veulen*, *goud*, *loof*, *vormpje*, *wijf*, *hertogdom*, *gezelschap*, *baksel*, *water*, *gedruis*, *gebergte*, *verhaal*, *tooneel* (Meerv. *tooneelen*).

20. Samengestelde Z. N. W. volgen *meestal* het geslacht van het laatste lid der samenstelling; b. v. *schoolboek* is O., omdat *boek* O. is.

Maankop en *negenooft* V. — *kerkhof*, vierkant, *roodvonk* zijn O.

Misdruk, *huisraad*, *baker*, *spin*, zijn verkortingen en hebben 't geslacht der niet verkorte woorden.

Men spreekt wel van *Gemeenslachtige*, *Zelfslachtige* en *Meerslachtige* Z. N. W.

De *persoonsnamen* op *-ling* en *genoot* eindigende zijn *Gemeenslachtig*. De *Vrouwelijke* krijgen ter onderscheiding eene *e* achter zich; b. v. *kweekelinge*, *echtgenoots*.

22. Getal is de vorm der Z. N. W., die aanduidt of men aan *een* of aan *meer* voorwerpen van dezelfde soort denkt.

Er zijn *twee* getallen; **Enkelvoud** en **Meervoud**.

Het **meervoud** wordt gevormd door achter 't **enkelvoud** *-en* of *-s* te voegen; b. v. *sleutels*, *bodems*, *make-laars*, *tuintjes*, *luitenants*, *De Ruijters* — *gra-*

ven, heeren, pausen, prinsen, getuigen, harten, monniken.

Sommige woorden hebben een *dubbelen* meervoudsvorm: -eren, -ers; b. v. kalveren, kinders.

De *e* van den uitgang *-en* wordt achter woorden, die in 'tenkelvoud op *e* eindigen, weggelaten; b. v. ziekte, ziekten.

Enkele woorden worden alleen in 't meervoud, andere alleen in 'tenkelvoud gebruikt; b. v. ouders, onkosten — honger, ijzer.

Eenige woorden hebben *tweeërlei* meervoud met verschil van beteekenis; b. v. heidens - heidenen, hemels - hemelen, getallen - getalen.

23. Eenige woorden vormen hun meervoud Onregelmatig:

1. de woorden die op *man* en *-heid* eindigen;

2. *spit, split, schip, lid, gelid, stad; pad, paden, padden; spel, spellen, spelen.*

24. De *f* en *s* achter heldere klinkers en tweeklanken komende veranderen in *v* en *z*; b. v. hoef-hoeven, huis-huizen. Uitgezonderd filosoof, kruis, kous, spies, paus.

Als de *f* achter een medeklinker komt gaat zij in 't meervoud in *v* over; b. v. korf-korven; Uitg. nimf-nimfen.

Als *s* achter eene *scherpe* letter komt, houdt zij ook in 't meervoud stand; b. v. knots-knotsen.

25. **Naamvallen** (n. v.) zijn de vormen, die aanduiden hoe een Z. N. W. in den zin voorkomt. Er zijn vier naamvallen: de 1^e, 2^e, 3^e, 4^e naamval.

26. Een Z. N. W. staat in den 1^{en} naamval:

1. als 't het *onderwerp* van den zin is; b. v. de jongen werkt vrolijk.

2. als het een *deel* van 't gezegde is; b. v. Willem is een goede jongen.

3. als het den *aangesproken* persoon aanduidt; b. v. jongen, wees oplettend!

27. Een Z. N. W. staat in den 2^{en} naamval, als het

1. 't *bezit* of de *afkomst* aanduidt; b. v. de pennen der kinderen, de woorden des meesters.

2. als 't het *voorwerp* aanwijst, dat eene werking *verricht* of *ondergaat*; b. v. het schijnsel der zon, de beschrijving der stad.

De tweede naamval kan omschreven worden door 't voorzetsel *van* gevolgd door een vierden naamval.

28. Een Z. N. W. staat in den 3^{en} naamval

als 't het *doel* van de handeling uitdrukt; b. v. de jongen geeft *dien man* een stuiver.

De derde naamval kan *omschreven* worden door de voorzetsels *aan* of *voor* gevolgd door een vierden naamval.

29. Een Z. N. W. staat in den 4^{en} naamval:

1. als 't het *voorwerp* van een overgankelijk werkw. is, b. v. hij ontvangt eene *erfenis*.

2. als 't met een *voorzetsel* als *bepaling* voorkomt; b. v. deze knaap gaat naar *school*.

3. als 't een *gewicht*, een *prijs*, een *maat* te kennen geeft; b. v. een *pond* boter.

Komt een woord als *bijstelling* voor, dan staat het gewoonlijk in den naamval van het woord, waarbij het behoort.

30. **Lidwoorden** (Lidw.) zijn woorden, welke dienen om aan te duiden of men aan eene *enkele* of aan eene *bepaalde* zelfstandigheid denkt. Men heeft *twee* soorten van lidwoorden.

1. Lidw. van **bepaaldheid**; *de*, *het*; 2. Lidw. van **eenheid**, *een*; b. v. *de boom*, *het huis*, *een winkel*.

de is 't toonloos uitgesproken aanwijzend voornaamwoord *die*,
het " " " " " " " " *dit*,
een " " " " " " " " telwoord *een*.

Geen komt voor als *ontkennend lidwoord*; b. v. 't zijn *geen* centen, maar duiten — ook als *ontkennend telwoord*; b. v. hij heeft *geen* brood in huis.

31. **Bijvoeglijke naamwoorden** (Bijv. n. w.) duiden eene *hoedanigheid* van eene zelfstandigheid aan en volgen de Z. N. W. in geslacht, getal en naamval; b. v. het *scheeprijke* Y, Jan staat *vroolijk* op; de jurk wordt *groen* geverfd.

32. **Afgeleide** Bijv. nw. zijn: *regenachtig*, *woonachtig*, *manhaftig*, *draagbaar*, *goedig*, *vreeselijk*, *zinneloos*, *Haarlemmer*, *schamel*, *koperen*, *slaperig*, *Hollandsch*; *aartsdom*, *ongeloovig*, *wanluidend*.

Stoffelijke Bijv. duiden de *stof* aan, waarvan de dingen gemaakt zijn. Zij gaan uit op *-en* of *-sch*; b. v. *ijzeren*, *lakensch*.

33. **Samengestelde** Bijv. nw. kunnen tot *eerste* lid hebben:

een Z. N. W.; b. v. *honingzoet*, *ijskoud*, *korenblauw*.
 " Bijv. nw.; b. v. *donkerrood*.
 " Werkwoord; b. v. *leergierig*.
 " Bijwoord; b. v. *alwijs*.

34. De Bijv. nw. kunnen **zwak** en **sterk** verbogen worden. *Voorbeelden van sterke verbuiging*: M. een *goed* heer, met voorbedachten rade. — V. middelerwijl, Kwader ure. — O. een *bruin* paard, van *goeden* huize.

Er is *onderscheid* tusschen: een *goed* koning en een *goede* koning; een *oud* minister, een *oude* minister en een *oud*-minister.

Een *Bijv. nw.* kan als *Z. N. W.* voorkomen, en dan dient het om personen naar eene *kenmerkende* hoedanigheid te noemen; b. v. de armen.

35. Niet verbogen worden:

1. *Stoffelijke* Bijv. nw. op *-en*.
2. Bijv. nw., die op *-er* eindigen en van *plaatsnamen* zijn afgeleid; b. v. *Rotterdammer* beurtman.
3. de Bijv. nw. *rechter* en *linker*.
4. de *meerlettergrepige* Bijv. nw. en deelwoorden, die op *-en* en *-er* eindigen, b. v. een *aangenamer* plicht.
5. als 't Bijv. nw. als *bijstelling* achter een *Z. N. W.* komt, b. v. die tuin, zoo *groot*.

36. De vormen, welke dienen om de verschillende *graden* der hoedanigheid uit te drukken heeten **trappen van vergelijking**.

Er zijn er drie: de *stellende*, de *ver grootende* en de *overtreffende* trap.

1. De *stellende* trap is het *onveranderde* Bijv. nw., b. v. *fraai*.
2. De *ver grootende* trap wordt gemaakt door achter den stellenden trap *-er* te voegen; b. v. *fraaier*.
3. De *overtreffende* trap wordt gemaakt door *st*; b. v. *fraaist*. Eindigt de *stellende* trap op *s* of *sch*, dan voegt men er *t* achter om den *overtreffenden* trap te maken; b. v. *wijs*—*wijst*; *trotsch*—*trotscht*.

37. Sommige Bijv. nw. en Bijv. maken hunne **trappen onregelmatig**.

<i>Stellende trap.</i>	<i>Ver grootende trap.</i>	<i>Overtreffende trap.</i>
goed	beter	best (betst)
kwaad (erg)	erger	ergst
veel	meer	meest
weinig	minder	minst
vroeg	eer (vroeger)	eerst
gaarne	liever	liefst

38. **Verbuiging van een Z. N. W. met Bijv. nw. en Lidw. van bepaaldheid.**

Mannelijk.

Enkelvoud.

1e nv.	de	hooge	boom
2e	"	des	hoogén booms
3e	"	den	hoogén boom
4e	"	den	hoogén boom

Meervoud.

de	hooge	boomen
der	hooge	boomen
den	hoogén	boomen
de	hooge	boomen

Vrouwelijk.

Enkelvoud.

1e nv.	de	oude	jurk
2e	"	der	oude jurk
3e	"	der	oude jurk
4e	"	de	oude jurk

Meervoud.

de	oude	jurken
der	oude	jurken
den	ouden	jurken
de	oude	jurken

Onzijdig.

1e nv.	het	zwarte	paard	de	zwarte	paarden
2e	"	des	zwarten	paards	der	zwarte paarden
3e	"	het (den)	zwarte (n)	paard (e)	den	zwarten paarden
4e	"	het	zwarte	paard	de	zwarte paarden

Met het lidw. van eenheid.

Mannelijk.

Vrouwelijk.

Onzijdig.

1e nv.	een	hooge	boom	éene	oude	jurk	een	zwart	paard
2e	"	eens	hoogén booms	eener	oude	jurk	eens	zwarten	paards
3e	"	eenen	hoogén boom	eener	oude	jurk	een (en)	zwart (en)	paard (e)
4e	"	eenen	hoogén boom	eene	oude	jurk	een	zwart	paard.

De mannelijke Z. N. W., die in den 2^{en} nv. -s aannemen worden *sterk*, die -en aannemen *zwak* verbogen.

Alle vrouwelijke en onzijdige woorden hebben den *sterken* vorm, behalve 't woord *hart*.

39. **Telwoorden** (Telw.) zijn woorden, welke de *hoeveelheid* der zelfstandigheden te kennen geven; b. v. vijf stoelen, sommige paden.

Zij worden verdeeld in *hoofd-* en *ranggetallen*.

40. **Hoofdgetallen** duiden aan *hoeveel* voorwerpen er van dezelfde soort zijn genomen; b. v. een, honderd.

Ranggetallen geven te kennen 't *hoeveelste* voorwerp bedoeld wordt; b. v. eerste, honderdste.

Hoofd- en ranggetallen heeten samen **bepaalde** telw.

Ander is een bepaald telw. en beduidt *twee*.

Noemers van breuken zijn bepaalde telw.

41. **Onbepaalde** telw. wijzen op de *hoeveelheid* zonder die te noemen of geven eene *bijzonderheid* der hoeveelheid te kennen; b. v. al, alles, beide, sommige, eenige — iegelijk, elk, gezamenlijk.

42. **Afgeleide** telw. zijn: *dertig*, *elf* (*een-lif*); *derde*, *duizendste*.

Telwoorden, die samen den naam eener hoeveelheid vormen, blijven gescheiden, behalve *tien* en *honderd*, welke met andere verbonden worden; b. v. *dertien*, *negenhonderd*.

43. Hoofdtallden kunnen in 't *meervoud* voorkomen; b. v. de overzetting der *Zeventigen*.

In *honderden* schapen, *duizenden* guldens zijn *honderd* en *duizend* Z. N. W. met den *meervoudsuitgang -en*

Men schrijve: de zomer en de winter schenken beide *genoegens*; *maar*: Jan en Willem zijn beiden *lastige knapen*.

44. Nog spreekt men van

1. *Herhalingsgetallen*: eenmaal, driewerf.
2. *Verdubbelgetallen*: veelvuldig, drievoudig.
3. *Soortgetallen*: drieërhande, allerlei.

45. **Voornaamwoorden** (V. N. W.) zijn woorden, welke dienen om zelfstandigheden *aan te wijzen*.

Ze worden verdeeld in **zeven** soorten: 1. **Persoonlijke**, 2. **Bezittelijke**, 3. **Aanwijzende**, 4. **Bepaling-aankondigende**, 5. **Vragende**, 6. **Onbepaalde**, 7. **Betrekkelijke**.

Een V. N. W. is *Zelfstandig* gebruikt als de zelfstandigheid alleen *aangewezen* wordt; b. v. *wie doet dat?* — *Bijvoeglijk* als de zelfstandigheid *aangewezen* en tevens *genoemd* wordt; b. v. *dat is zijn boek*.

46. **Persoonlijke** V. N. W. dienen om den *spreker*, den *hoorder* of een *derden* persoon aan te wijzen.

Er zijn dus drie personen: de 1^e, de 2^e, de 3^e persoon.

De 1^e pers. wordt gebruikt als men van *zich zelve* spreekt; b. v. *ik werk* — *wij werken*.

De 2^e pers. wordt gebruikt als men spreekt van een *ander* tot *wien* men spreekt; b. v. *gij werkt*.

De 3^e pers. wordt gebruikt als men spreekt van een *ander* tot *wien* men *niet* spreekt; b. v. *hij werkt* — *zij werken*.

47. **Verbuiging der Pers. V. N. W.**

	1e Persoon.		2e Persoon.	
	Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1e nv.	ik	wij (we)		gij
2e "	mijns, mijner	onzer	ontbreekt	uwer
3e "	mij (me)	ons		u
4e "	mij (me)	ons		u

3e Persoon.

	Mannelijk.		Vrouwelijk.		Onzijdig.	
	Enkelv.	Meerv.	Enk. en	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1e nv. hij		zij (ze)	zij		het	zij (ze)
2e " zijns, zijner	hunner		harer,		zijns	hunner
3e " hem	hun (ze)		haar		het	hun
4e " hem	hen		haar		het	hen

48. *Zich* is een terugwerkend persoonlijk V. N. W.; hij slaat *zich*.

Elkander, malkander zijn wederkeerige pers. V. N. W.; b. v. zij slaan *elkander*.

49. **Bezittelijke** V. N. W. wijzen aan of eene zelfstandigheid met den *spreker*, den *hoorder* of een *derden* persoon in betrekking staat.

De Bez. V. N. W. zijn: *mijn, ons, uw, zijn, haar, hun*.

50. **Verbuiging** van het Bez. V. N. W.

	Enkelvoud.			Algemeen
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.	Meervoud.
1e nv.	mijn	mijne	mijn	mijne
2e "	mijns	mijner	mijns	mijner
3e "	mijnen	mijner	mijn	mijnen
4e "	mijnen	mijne	mijn	mijne

De Bezittelijke V. N. W. hebben tweeërlei *getal*; die van den 3en persoon nog tweeërlei *geslacht*.

51. **Aanwijzende** V. N. W. zijn voornaamwoorden, die door *aanwijzing* te kennen geven *wie* of *wat* bedoeld wordt.

Eenige geven te kennen of de voorwerpen zich al dan niet in de nabijheid van den spreker bevinden.

Zij zijn: *deze, die, dit, dat, gene*; zulk, zoodanig, dusdanig, dergelijk, dezelve en dezelfde, zeker.

Deze duidt voorwerpen aan welke *nabij* zijn; *die*, zulke welke *veraf* zijn; *gene* wijst aan, dat zich tusschen den spreker en 't aangewezen voorwerp nog een ander bevindt.

52. **Verbuiging** van *deze* en *die*.

	Enkelvoud.			Algemeen
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.	Meervoud.
1e nv.	deze	deze	dit	deze
2e "	dezes	dezer	dezes	dezer
3e "	dezen	dezer, deze	dezen (dit)	dezen
4e "	dezen	deze	dit	deze.

1e nv.	die	die	dat	die
2e "	diens (dies)	dier	diens (dies)	dier
3e "	dien	dier, die	dien (dat)	dien
4e "	dien	die	dat	die.

53. De aanwijzende V. N. W. worden dikwijls vervangen door de *samengekoppelde bijwoorden* daarvan, daarin, daarmee, hieraan.

54. **Bepaling-aankondigende V. N. W.** zijn zulke V. N. W., die een bepalenden zin bij zich behoeven om een voorwerp aan te wijzen. Zij *kondigen* dus de *bepaling* aan. Zij zijn: diegene, degene, hetgene, zoodanig; b. v. hetgene, wat hij daar zei, is moeielijk te bewijzen.

Hij, zij, dezelfde, dusdanige worden weleens als Bepaling-aankondigend gebruikt.

55. **Onbepaalde V. N. W.** *duiden* slechts de voorwerpen aan.

Zij zijn: iemand, iets, niets, wat, men.

Men komt alleen in den eersten naamval voor.

56. **Vragende V. N. W.** *vragen* naar personen en zaken. Zij staan aan 't *begin* eener *vraag*.

Wie vraagt naar personen, *wat* naar zaken, *welke* naar beide, *hoedanige* naar eigenschappen van beide.

De bijwoorden *waar, wanneer, hoe* zijn *vragende* bijwoorden.

Hoe is *vragend* bijv. nw. in dezen zin: *Hoe* is die weg?

Antw. *mooi*.

57. **Verbuiging der Vragende V. N. W.**

	Enkelvoud.			Algemeen
	Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig	Meervoud.
1e nv.	wie	wie	wat	wie
2e "	wiens	wier	wiens	wier
3e "	wien	wie	wien	wien
4e "	wien	wie	wat	wie
1e "	welk (e)	welke	welk	welke
2e "	welks			
3e "	welken	welke	welk	welken
4e "	welken	welke	welk	welke

58. **Betrekkelijke** V. N. W. verbinden een *bijzin* met een *Z. N. W.* of een *V. N. W.*

Zij zijn: *die, dat, welke (dewelke, hetwelk), wie, wat, hetgeen.*

59. **Verbuiging** van 't Betr. V. N. W. *welke, die, dat, hetwelk.*

	Enkelvoud	Algemeen
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Meervoud.
1e n. die, welke	die, welke	die, welke
2e „ wiens, welks	wier, welker	wier, welker
3e „ wien, welken	die, welke	wien, welken
4e „ dien, welken	die, welke	die, welke

60. De Betr. V. N. W. worden dikwijls vervangen door de *samengekoppelde bijwoorden waaraan, waarvan.*

61. **Werkwoorden** (Werkw.) zijn woorden die eene *werking* te kennen geven, of iets dat als eene *werking* gedacht wordt; b. v. lezen, drogen; liggen.

62. Het **Werkwoord** heeft bijzondere vormen, waardoor uitgedrukt wordt of men zich een *werking* als *voltooid* of *onvoltooid* — als *tegenwoordig, verleden* of *toekomend* voorstelt. Deze vormen heeten **tijden**.

De tijden zijn *enkelvoudig* of *samengesteld*.

Enkelvoudige tijden zijn de stam met of zonder uitgangen.

Samengestelde tijden worden door middel van de werkw.

hebben, zijn en *zullen* vervoegd. Deze werkw. heeten *hulpwerkwoorden* van *tijd*.

63. De **Werkwoorden** hebben **acht** tijden.

1. De **Tegenwoordige tijd** (Teg. t.) stelt de *werking* voor als nog *voortdurende*; b. v. ik loop.

2. De **Onvolmaakt verleden** tijd (O. V. t.) als *onvoltooid* in het *verledene*; b. v. ik liep.

3. De **Volmaakt verleden** tijd (V. V. t.) als *voltooid* in het *tegenwoordige*, b. v. ik heb geloopt.

4. De **Meer dan volmaakt verleden** tijd (M d. V. V. t.) als *voltooid* in 't *verledene*; b. v. ik had geloopt.

5. De 1e **Toekomende** tijd (1e T. t.) als *toekomend onvoltooid* in het *tegenwoordige*; b. v. ik zal loopen.

6. De 2e **Toekomende** tijd (2e T. t.) als *toekomend voltooid* in het *tegenwoordige*; b. v. ik zal geloopt hebben.

7. De 1e **Verleden toekomende** tijd (1e V. T. t.) als *toekomend voltooid* in het *tegenwoordige*; b. v. ik zou loopen.

8. De 2e Verleden toekomstige tijd (2e V. T. t.) als toekomstend voltooid in het verleden; b. v. ik zou geloopt hebben.

64. Wijzen zijn de vormen, welke aanduiden of men eene werking als zeker, mogelijk, wenschelijk of in strijd met de werkelijkheid voorstelt.

65. Er zijn vijf wijzen.

1. De Aantoonende wijs stelt iets voor als werkelijk; b. v. hij kwam, hij zag, hij overwon.

2. De Aanvoegende wijs stelt iets voor als mogelijk of wenschelijk; b. v. hij kwam.

3. De Gebiedende wijs stelt iets voor als een gebod, een verzoek; b. v. werk wat voort!

4. De Voorwaardelijke wijs stelt iets voor als in strijd met de werkelijkheid; b. v. indien ik het wist, zou ik het zeggen.

5. De Onbepaalde wijs is de vorm, die noemt wat het werkw. beteekent; b. v. lezen, spreken.

De Gebiedende wijze wordt omschreven door 't werkw. laten.

De Aanvoegende wijze wordt omschreven door de werkw. mogen en zullen. Deze werkw. heeten hulpwerkw. van wijze.

Tot de Onbepaalde wijze worden de Deelwoorden gebracht. Zij duiden toestanden aan, door de werking ontstaan. Er zijn er twee:

't Tegenwoordig deelwoord, dat den toestand van den werkenden persoon uitdrukt; b. v. sprekende.

't Verleden deelwoord, dat de werking als geëindigd voorstelt, b. v. gesproken.

De T. t. der onbepaalde wijs bestaat uit den *stam* en den *uitgang -en*, b. v. zaai-en.

Men spreekt wel van **wijzigende** werkw. en verstaat daardoor werkw., welke nooit of alleen in sommige gevallen, anders dan met een werkw. verbonden in de onbepaalde wijs kunnen voorkomen. Zij zijn: *durven, kunnen, mogen, moeten, willen, pogen, trachten, behoeven, vermogen*.

66. De Aantoonende wijs telt 8, de Aanvoegende, de Voorwaardelijke en de Onbepaalde ieder 4, de Gebiedende 1 tijd. De O. V. t., de M. d. V. V. t., de 1e en 2e Verl. toek. tijd der Aantoonende wijs vormen de 4 tijden der Voorwaardelijke wijs.

67. De Werkw. worden naar hunne beteekenis verdeeld in **Overgankelijke** en **Onovergankelijke**.

Overgankelijke werkw. zijn zulke, waarbij een *voorwerp* als bepaling kan komen; b. v. wasschen, eten, slaan.

Onovergankelijke werkw. zijn zulke, waarbij *geen voorwerp* als bepaling kan komen; b. v. staan, slapen, rusten.

68. Een **Overgankelijk** werkw. kan **bedrijvend**, **lijdend** of **terugwerkend** gebruikt worden. De vormen der werkw., die dit aanduiden heeten **Geslachten**.

't *Bedrijvend* geslacht is de vorm, die voorkomt als gezegde van hetgeen de werking *verricht*; b. v. ik heb geschreven.

't *Lijdend* geslacht is de vorm, die als gezegde voorkomt van hetgeen de werking *ondergaat*; b. v. hij wordt geprezen.

't *Terugkeerend* gesl. is de vorm, die aanduidt, dat degene, die de werking *verricht* tevens de werking *ondergaat*; b. v. hij kleedt zich.

Men spreekt van *Toevallig* en *Noodwendig* terugwerkende werkw.

69. Werkw. waarbij het onderwerp door 't onzijdig pers. V. N. W. *het* wordt uitgedrukt heeten **Onpersoonlijke** werkw.; b. v. *regenen*; *het ontbreekt hem aan moed*, *het smart mij*.

70. Naar de *wijze* van *vervoeging* worden de werkw. in **gelijk-** en **ongelijkvloeiende**, in **zwakke** en **sterke** werkw. verdeeld.

Ongelijkvloeiende werkw. zijn zulke, die in de *vervoeging* van *klank* veranderen en 't *Verleden* deelw. op **-en** maken.

Gelijkvloeiende werkw. zijn zulke, die *niet* van klank veranderen en wier *verleden* deelw. op **-d** of **-t** eindigt.

71. De **Verledene** tijden der **gelijkvloeiende** werkw. worden gevormd door achter den stam **-de** te plaatsen; b. v. leer-*de*; *-de* staat voor *deed*, O. V. t. van *doen*.

Eindigt de stam op eene *scherpe* letter, dan wordt *-de* in *-te* veranderd; b. v. straf-*te*.

Komen **f** en **s** in plaats van **v** en **z**, dan blijft de tijdsuitgang *-de*, behalve bij *vonnissen*; b. v. leef*de*.

Hun **Verleden** deelwoord wordt gevormd door *voorvoeging* van **ge** en door *achtervoeging* van **d** of **t**, naargelang de O. V. tijd eerste pers. enkelv. op *-de* of *-te* uitgaat. **Ge** wordt wegge-
laten als 't werkw. met een *voorvoegsel* aanvangt.

Als de stam reeds op **d** of **t** eindigt, dan heeft het **Werkw.** in den O. V. t. **dd** of **tt**.

Hun **Tegenwoordig** deelw. wordt gemaakt van den T. t. der onbepaalde wijs, door er **-de** achter te voegen; b. v. spreken-**de**

72. **Werkw.**, die in de vorming der tijden of personen van de regels der vervoeging afwijken, heeten **onregelmatige** werkw.

Zij zijn: *kunnen, mogen, moeten, weten, zullen; durven, plegen; doen, zijn, willen, hebben, werken; kunnen, zoeken, brengen, denken, dunken; komen, zien, slaan, staan, gaan.*

73. Sterke werkw. zijn **stamwoorden**.

Afgeleid zijn: *tuigen; pletten; zetten; — vestigen; bedelen; klapperen; voeteeren; innen.*

Berooven, erkennen, gedenken, herinneren, verwachten.

Onder de werkw. door *voorvoegsels* afgeleid zijn er sommige die naar de verschillende beteekenis, dan eens den klemtoon op 't voorvoegsel, dan weder op 't werkw. krijgen; b. v. *ò*verwegen en overwègen.

74. **Samengestelde** werkw. kunnen tot *eerste* lid hebben:

Een *Z. N. W.*; b. v. *beeldhouwen*.

" *Bijv. nw.*; b. v. *grootbrengen*.

" *Werkw.*; b. v. *spelevaren*.

" *Telw.*; b. v. *vierendeelen*.

" *Bijw.*; b. v. *weldoen, opvoeden*.

75. **Vervoeging** van het **Overgankelijk**, ongelijkvloeiend, regelmatig, persoonlijk werkw. dragen.

Aantoonende wijs.

Tegenw. tijd. | O. V. T. | V. V. T. | M. d. V. V. t. | 1e Toek. t.

Enkelvoud.

1 p. ik draag	ik droeg	ik heb	ik had	ik zal
2 -				
3 - hij draagt	hij droeg	hij heeft	gij had	hij zal
		Meervoud	gedragen.	gedragen.
1 - wij dragen	wij droegen	wij hebben	wij hadden	wij zullen
2 - gij draagt	gij droegt	gij hebt	gij hadt	gij zult
3 - zij dragen	zij droegen	zij hebben	zij hadden	zij zullen

2e Toek. t. | 1e Verl. T. t. | 2e V. T. t.

Enkelvoud.

1 p. ik zal	ik zou	ik zou	Voorwaarde- lijke wijs.
2 -			De tijden
3 - hij zal	hij zou	hij zou	komen overeen
		Meervoud.	met de O. V. t.
1 - wij zullen	wij zouden	wij zouden	— M. d. V. V.
2 - gij zult	gij zoudt	gij zoudt	T. — 1e V. T.
3 - zij zullen	zij zouden	zij zouden	t. — 2e V. T.
			der Aant. wijs.

Aanvoegende wijs.

Tegenw. tijd.	O. V. tijd.	V. V. tijd.	M. d. V. V. t.
Enkelvoud.			
1 p. ik drage	ik droege	ik hebbe	ik hadde
2 - " "	" " "	" " "	" " "
3 - hij drage	hij droege	hij hebbe	hij hadde
Meervoud.			
1 - wij dragen	wij droegen	wij hebben	wij hadden
2 - gij draget	gij droeget	gij hebbet	gij haddet
3 - zij dragen	zij droegen	zij hebben	zij hadden

gedragen.

gedragen.

Gebiedende wijs.

Enkelv. draag
Meerv. draagt.

Onbepaalde wijs.

Teg. t. dragen.
Verl. t. gedragen hebben.
Toek. t. zullen dragen.
V. T. t. zullen gedragen hebben.

Deelwoorden.

Teg. deelw. dragende.
Verl. deelw. gedragen.

76. **Bijwoorden** (Bijw.) zijn woorden, die *bepalingen* beteekenen van iets, dat niet als eene zelfstandigheid wordt voorgesteld.

Zij drukken eene bepaling uit van eene *werking*, eene *hoedanigheid*, eene *hoeveelheid*; en geven ook de *wijze* te kennen, waarop een onderwerp met een gezegde is verbonden.

Geheele uitdrukkingen rekt men tot deze soort van woorden, en noemt ze dan *Bijwoordelijke uitdrukkingen*; b. v. *heinde en ver*.

77. **Samengestelde Bijw.** zijn *weleer*, *opnieuw*, *veelszins*.
Afgeleid zijn: *gaarne*, *grootelijks*, *zijdelings*, *bijkans*, *zachtjes*, *oostwaarts*, *steelsgewijze*.

78. De Bijw. worden verdeeld in *vijf* soorten.

1. Bijw. van *tijd*; b. v. *ooit*, *nooit*, *altijd*, *met*.
2. " " *plaats*; b. v. *achter*, *voor*, *op*, *nergens*.
3. " " *wijze*; b. v. *voorzeker*, *geenszins*.
4. " " *hoedanigheid*; b. v. *vroolijk*, *minstens*.
5. " " *graad*; b. v. *zeer*, *net*, *zoo*.

79. **Voorzetsels** zijn woorden, die *plaatselijke*, *tijdelijke* of *andere* betrekkingen beteekenen, en verbonden met een

Z. N. W. of V. N. W. voorkomen; b. v. hij wandelt *in* den tuin; hij werkt *met* hem.

Zij zijn: *aan, achter, bij, door, in, jegens, met, op, over, tegen, voor, van, zonder, — behoudens, volgens, wegens, omtrent* e. a.

Voorzetsels *regeeren* den 4^{en} naamval behalve *te* en *ten*.

Behalve, benevens, uitgezonderd hebben den 1^{en} nv. bij zich.

De meeste Voorzetsels zijn oorspronkelijke Bijwoorden; vandaar dat ze nog als zoodanig gelden als ze bij een Werkw. behooren; b. v. in: hij loopt de brug *op*, is *op* een *Bijv.*; in: hij loopt *op* de brug is 't een *Voorzetsel*.

80. **Voegwoorden** duiden het *verband* aan, dat er tusschen verschillende *zinnen* of *deelen* van zinnen bestaat.

Zij zijn: *en, ook; maar, doch; of; want, dewijl; dus, derhalve; indien, zoo; hoewel, ofschoon; als, dan.*

81. **Tusschenwerpsels** zijn klanken zonder bepaalde beteekenis.

Zij zijn: *ach, o, ei, helaas — paf, plomp, klets — ja, neen.*

Andere rededeelen worden ook wel als tusschenwerpsels gebruikt; b. v. *vliedt! kom!*

II. ZINSONTLEDING.

82. Een **zin** is een woord of een reeks van woorden, waardoor eene gedachte wordt uitgedrukt.

83. Elke zin bevat een *onderwerp*, waarvan iets gezegd wordt, en een *gezegde*, dat iets van het onderwerp zegt.

84. Een zin is *enkelvoudig* of *samengesteld*.

85. Een zin is **enkelvoudig**:

1. als er slechts *een onderwerp* en *een gezegde* in voorkomt; b. v. de *koning regeert*.

2. als bij 't *onderwerp* *meer* dan een *gezegde* komt; b. v. de *jongen schrijft* en *rekent vlug*.

3. als 't *gezegde* bij *meer* dan een *onderwerp* behoort; b. v. de *jongen* en het *meisje* rekenen.

86. 't **Gezegde** kan bestaan:

1. uit een *vorm* des *werkw.*; b. v. hij *ontleedt*.

2. uit een *Z. N. W.* of *Bijv. nv.* met *zijn, heeten, blijven, schijnen, worden*; b. v. *tijd is geld — Jan wordt groot.*

3. uit een *Z. N. W.* en een *Werkw.*, b. v. hij deed een val — hij viel.

4. uit de *Werkw.* zijn, blijven, heeten, worden; b. v. Hij spreekt en het is er.

87. Als bestanddeelen van den zin kunnen nog bepalingen voorkomen, die tot omschrijving van onderwerp of gezegde dienen; b. v. de verloren zoon keerde berouwvol naar zijn vader terug.

Men heeft bepalingen van 't onderwerp, zooals verloren in den laatsten zin; van het gezegde, zooals berouwvol en naar zijn vader.

Een bijzondere soort van bepaling noemt men voorwerp; b. v. in: hij draagt een mand, is mand het voorwerp.

88. De zinnen verdeelt men in bevestigende en ontkenkende, bestaans- en eigenschapszinnen.

Een bevestigende zin is: b. v. Mozes was de wetgever der Israelieten.

Een ontkenkende zin; b. v. hij heeft heden niet gewerkt.

Een bestaanszin; b. v. er wordt gewandeld, God is.

Een eigenschapszin; b. v. Heemskerk sneuvelde bij Gibraltar.

89. Een samengestelde zin bestaat uit twee of meer enkelvoudige zinnen, die tot een geheel verbonden zijn.

90. Men verdeelt de samengestelde zinnen in zinnen met nevenschikkende en onderschikkende zinsverbinding.

Twee zinnen zijn nevenschikt als zij van elkaar niet afhangen, en de verbinding door een voegwoord plaats heeft; b. v. Jan is steeds gehoorzaam en zindelijk op zijn kleeren.

Als in een samengestelden zin de eene zin tot verklaring van den anderen dient, dan heeft er onderschikkende zinsverbinding plaats; b. v. een jongen, die goed oppast, krijgt een prijs.

De zin die bepaald wordt heet hoofdzin; de bepaling zelve bijzin.

Men splitst de bijzinnen in Zelfstandige, Bijvoeglijke en Bijwoordelijke zinnen, al naarmate zij een *Z. N. W.*, *Bijv. Nw.* of *Bijw.* vervangen.

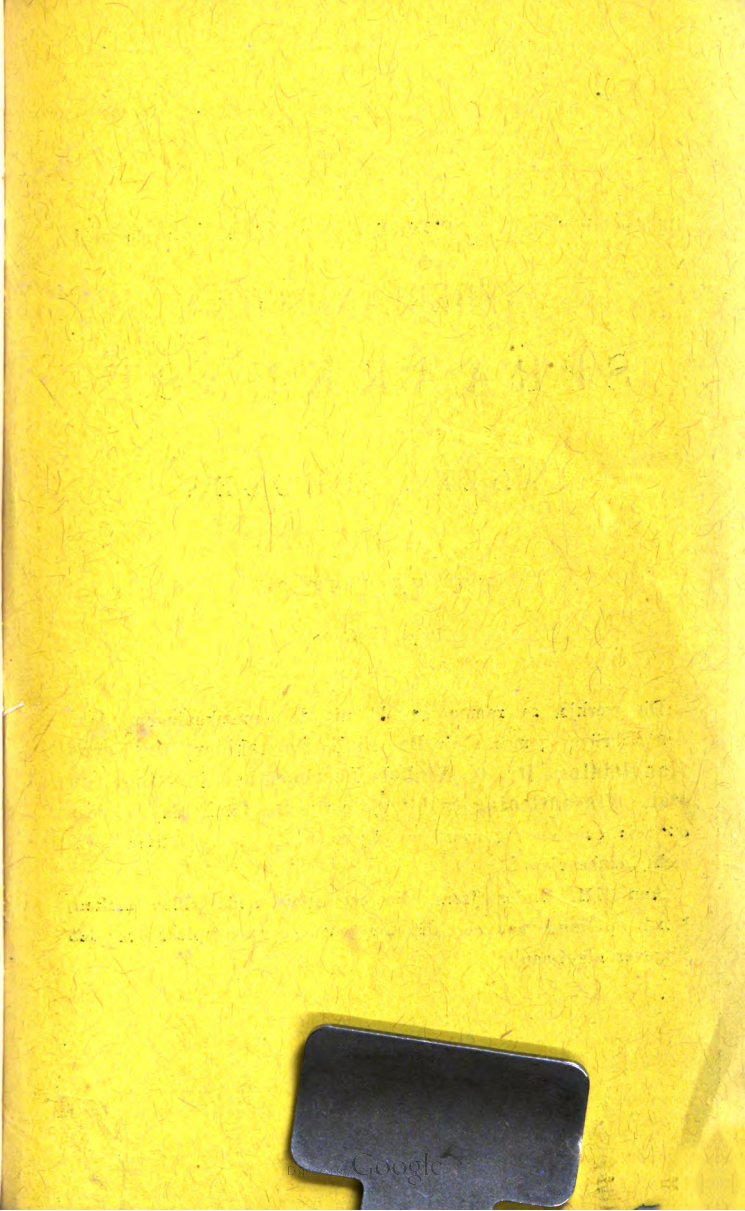
LEESTEKEN.

- 't **Punt** wordt geplaatst: 1e aan het einde van een zin. — 2e als verkortingsteeken. — 3e achter opschriften.
- 't **Komma** wordt gezet achter elken enkelvoudigen zin.
- 't **Komma-punt** dient om de deelen van een uitgebreiden samengestelden zin van elkaar te scheiden.
- 't **Dubbelpunt** wordt geplaatst voor eene opsomming.

- ! 't **Uitroepsteeken** of **Aanspraaksteeken** plaatst men wanneer iets *uitgeroepen* of iemand *aangesproken* wordt.
- ? 't **Vraagsteeken** wordt geplaatst achter eene *vraag*.
- de **Gedachtestreep** wordt geplaatst als men de aandacht van den lezer op 't volgende wil vestigen.
- ... 't **Beletselsteeken** zet men als de rede *afgebroken* wordt.
- 't **Afbrekingsteeken** duidt aan dat een of meer lettergrepen van een woord op den volgenden regei geplaatst zijn.
- 't **Koppelteeken** *verbindt* twee deelen van een woord aan elkaar.
- .. 't **Deelsteeken** dient om 't *ineenvloeten* van klanken te beletten.
- 't **Samentrekkingsteeken** plaatst men om aan te duiden, dat *twee* lettergrepen, die men zelden ziet *samengetrokken*, hier *vereenigd* zijn.
- 't **Weglatingsteeken** zet men om te kennen te geven, dat een of meer letters zijn *weggelaten*.
- " **Aanhalingsteeken** wordt bij 't begin aan den voet, bij 't einde eener *aanhaling* aan het hoofd der letters geplaatst.
- ' **Scherpe toon** plaatst men als een woord met *nadruk* moet worden uitgesproken.
- § **Paragraaf** plaatst men bij de verschillende *deelen* van een werk.
- (*) **Noot** dient tot verklaring en wordt onder aan den voet eener bladzijde geplaatst, ter aanduiding van hetgene moet tusschengevoegd worden.

Men schrijft met een hoofdletter.

1. 't *Eerste* woord van een zin.
2. 't *Eerste* woord van eene *aanhaling*; b. v. Salomo zeide: „Een goede naam is beter dan olie.”
3. 't *Eerste* woord van een *versregel*.
4. *Eigennamen* en *Vólksnamen*: Jan, Van Vondel, Italië, Nederlanders.
5. *Bijv. nw.* van *Eigennamen* *afgeleid*; b. v. het Oostindische huis.
6. De namen van *maanden*, *dagen*, *feesten*; b. v. Januari, Dinsdag, Kerstmis.
7. De namen van 't *Oppervazen*; b. v. God, de Heer.
8. *Pers. V. N. W.* en *Bez. V. N. W.* die in de plaats van den naam van 't *Oppervazen* komen; b. v. God is onze Vader, Hij zorgt voor ons als *Zijne* kinderen.
9. *Titels* en *Opschriften*; b. v. *Spraakkunst* — Felix Meritis.
10. *Verkortingen*; b. v. Z. N. W. — D. A. De Bruin. — Z. M.

Bij den uitgever G. L. FUNKE te Amsterdam verscheen mede:

NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST

TEN DIENSTE DER

LAGERE SCHOLEN,

DOOR

F. G. MELLINK Pzn.

Prijs 15 Cent.

Dit werkje, te zamen gesteld uit de aantekeningen, door den Schrijver gemaakt uit **Dr. Brills Spraakleer**, **Dr. Kerns Handleiding**, **Dr. te Winkels Leerboek der Spelling**, van **Dales Zinsontleding** en het tijdschrift **De Taalgids**, is reeds op vele scholen ingevoerd en algemeen als zeer praktisch ingericht, aanbevolen.

Aan HH. Onderwijzers, die er kennis mede willen maken, wordt op franco aanvraag daartoe gaarne een exemplaar door den uitgever afgestaan.